

Опорний заклад Демидівський ліцей
Демидівської селищної ради Рівненської області

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протокол засідання педагогічної ради
опорного закладу Демидівського
ліцею від 28.08.2024 за №9

ЕТИКА

Навчальна програма для 6-го класу

Розроблена на основі модельної навчальної програми

«Етика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти

(авт. Ашортія Є.Д., Бакка Т.В., Желіба О.В., Козіна Л.Є.,

Мелещенко Т.В., Щупак І.Я.)

Укладачі Бондаренко В. Г., С коропадська Л. О.

2024

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма складена на основі модельної навчальної програми «Етика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти, автори автори Ашортія Є.Д., Бакка Т.В., Желіба О.В., Козіна Л.Є., Мелещенко Т.В., Щупак І.Я.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства від 12.07.2021 № 795)

Навчальний предмет «Етика» реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі. Навчання етики спрямоване на реалізацію загальної мети базової загальної освіти, яка полягає в розвитку природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формуванні компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомому виборі подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовженні навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, вихованні відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Метою навчального курсу «Етика» у 6 класі є формування світогляду, формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям відповідальності у власній поведінці; виховання поваги до людської гідності й дотримання прав людини, демократичних цінностей, верховенства права, справедливості, неупередженості, рівності.

Результатами навчання є набуття учнями ключових компетентностей: громадянської та соціальної, інформаційнокомунікаційної, мовної, математичної, екологічної, у галузі культури, природничих наук, техніки і технологій, інноваційності, підприємливості, самоосвіти.

Даний компетентнісний потенціал, направлений на формування в учнів розуміння власного «я», усвідомлення власної гідності, реалізації власних прав і свобод, поваги до прав і гідності людей, виявлення толерантного ставлення, протидії упередженому ставленню; дотримання демократичних принципів, ефективного спілкування з іншими особами, і участь у забезпеченні сталого розвитку суспільства.

Базові знання програми ґрунтуються навколо понять безпеки, здоров'я та добробуту.

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за класами та темами вимог до очікуваних результатів навчання учнів, розкритих в орієнтирах для оцінювання, що вказані у Додатку 16 до Державного стандарту базової середньої освіти, пропонованого змісту навчального предмета як основи для досягнення цих результатів.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через уміння та ставлення, які відповідають знанневому, смисловому, діяльнісному та ціннісному компонентам ключових компетентностей з соціальної та здоров'язбережувальної галузі, визначеним у Додатку 15 до Державного стандарту базової середньої освіти

Учительство, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, має можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та індивідуального підходу учительства до викладання. До кожної теми вказано орієнтовані види навчальної діяльності та рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за визначений період навчання у процесі досягнення очікуваних результатів і ґрунтується на базових знаннях з соціальної та здоров'язбережувальної галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

У межах кожної навчальної теми дотримано відповідну логіку подачі матеріалу:

- актуалізація знань учнів, введення понять етики;
- осмислення цих понять через практикум (виховні ситуації, художні тексти, життєві приклади тощо);
- самостійне узагальнення та відкриття моральних правил, етикетних принципів;
- закріплення набутих знань у практичній діяльності (розв'язання ситуативних завдань, участь у діагностичних методиках, виконання творчих завдань тощо).

Навчальна дисципліна є наступним центром формування соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, що ґрунтується на базі досягнень початкової школи. Тематика побудована на основі поступового розширення уявлень учнів про громадянські суспільні комунікації: моральні норми — чесноти — міжособистісні взаємини — спілкування — моральні цінності — етичні норми у правах дитини — сприйняття інакшості — культурна поведінка.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Навчально-пізнавальний процес необхідно спрямовувати на формування в учнів загальнонавчальних умінь і навичок та ключових компетенцій. У цьому пріоритетами є: діяльнісний підхід, використання для пізнання навколишнього світу різних методів і прийомів, робота з різними джерелами інформації для розв'язування проблемних завдань.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. Кількість годин відповідає рекомендованому навчальному часу, визначеному Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти».

Наведена кількість годин на вивчення кожної теми є орієнтовною. Послідовність тем у межах одного навчального року вчитель може змінювати на власний розсуд (без порушення логіки викладання).

У межах загальної річної кількості годин учитель/вчителька може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи до того ж повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності.

У програмі пропонується стандартний набір видів навчальної діяльності без деталізації. Враховуючи принципи академічної свободи вчителя вчитель/вчителька можуть визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

В 6 класі передбачено 0,5 навчальні години на тиждень. Загальний обсяг навчального часу становить 17 год, з них 2 год — резервний час, що може бути використаний учителем на власний розсуд для організації різноманітних форм навчальної діяльності: екскурсій, проектної та дослідницької діяльності учнів, роботи з додатковими джерелами інформації, корекції та узагальнення знань.

Наскрізнi змістові лінії

Такі ключові компетентності, як вміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами всіх навчальних предметів і є метапредметними.

У навчальних програмах з усіх предметів виокремлено такі наскрізнi змістові лінії: **«Екологічна безпека та сталий розвиток»**, **«Громадянська відповідальність»**, **«Здоров'я і безпека»**, **«Підприємливість і фінансова грамотність»**.

Наскрізнi змістові лінії відбивають провідні соціально й особистісно значущі ідеї, що послідовно розкриваються у процесі навчання й виховання учнів. Наскрізнi змістові лінії спільні для всіх навчальних предметів, є засобом інтеграції навчального змісту, корелюються з ключовими компетентностями, опанування яких забезпечує формування ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях.

**РОЛЬ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ЕТИКА»
У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ**

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною мовою (і рідною — у разі відмінності)	<ul style="list-style-type: none"> • вміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти про людину та моральні взаємини в суспільстві, основні моральні норми та цінності українського суспільства та людства, правила етикету, правила культури поведінки; • любов до читання • відчуття краси слова • усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження • готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях
2	Спілкування іноземними мовами.	<ul style="list-style-type: none"> • можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях • оволодіння навичками міжкультурного спілкування
3	Математична компетентність.	<ul style="list-style-type: none"> • виявлення простих математичних залежностей у навколишньому світі • моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань • усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<ul style="list-style-type: none"> • допитливість, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї • самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати • формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів • пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<ul style="list-style-type: none"> • опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування • здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у складних життєвих ситуаціях, орієнтуючись на моральні цінності;
6	Уміння вчитися	<ul style="list-style-type: none"> • опанування уміннями і навичками,

	впродовж життя	<p>необхідними для подальшого навчання</p> <ul style="list-style-type: none"> • організація власного навчального середовища • отримання нової інформації з метою застосування її для моральних взаємин з однолітками, батьками, вчителями, знайомими й незнайомими людьми; • визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення • навчання працювати самостійно і в групі
7	Ініціативність і підприємливість	<ul style="list-style-type: none"> • ініціативність • готовність брати відповідальність за власні рішення • вміння організовувати свою діяльність для досягнення цілей • усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці • готовність до втілення в життя ініційованих ідей щодо позитивного ставлення й мотивації до застосування моделей поведінки, орієнтованих на моральні цінності українського суспільства та людства в цілому;
8	Соціальна й громадянська компетентності	<ul style="list-style-type: none"> • усвідомлення ідей демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, рівних прав і можливостей • співпраця з іншими особами для досягнення моральних взаємин з однолітками, батьками, вчителями, знайомими й незнайомими людьми; • активність у житті класу та школи • повага до прав інших осіб • уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України • дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<ul style="list-style-type: none"> • залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтва) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, дотримуватися етикетних норм у повсякденному житті

1 0	Екологічна грамотність і здорове життя	<ul style="list-style-type: none">• усвідомлення основи екологічного природокористування• дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства
--------	--	---

Оцінювання навчальних результатів учнів з «Етики»

Оцінювання – це вимірювання навчальних досягнень тих, хто навчаються, тобто порівняння і встановлення співвідношення того, що учень/учениця знає та уміє, до того, що він/вона має знати й уміти на певний момент навчання відповідно до програми. Основою оцінювання учнів є передбачені модельною навчальною програмою очікувані результати їхньої навчальної діяльності або складники ключових компетентностей і наскрізних умінь, що мають формуватись (розвиватись) під час навчання, а саме: мінімальний обсяг знань, обов'язковий для засвоєння учнем/ученицею відповідно до його/її індивідуального розвитку та пізнавальних можливостей; основні уміння та навички, формування/розвиток яких передбачено програмою; формування ціннісного ставлення учня до життєвих явищ і подій, що досліджуються ним.

Діяльність учителя з оцінювання учнів має передбачати поточне і підсумкове оцінювання. Поточне формувальне оцінювання учнів під час уроку передбачає дотримання вчителем таких етапів (кроків):

- 1) формулювання вчителем (разом з учнями) очікуваних результатів уроку;*
- 2) визначення вчителем (разом з учнями) критеріїв і показників оцінювання;*
- 3) обрання стратегій, процедур та шкали оцінювання;*
- 4) виконання оцінювання вчителем/самооцінювання/взаємооцінювання учнів.*

Підсумкове оцінювання дозволяє перевіряти й оцінювати результати роботи учнів:

- 1) по закінченню засвоєння матеріалу розділу програми;*
- 2) наприкінці семестру;*
- 3) по закінченню навчального року.*

Оцінка результатів навчання учнів може бути якісною (виражається вербально) та кількісною (позначається балами).

При оцінюванні досягнень програмових очікуваних результатів учнів з «Етики» вчитель має враховувати: логічність і обґрунтованість, осмисленість, глибину, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість міркувань учня, рівень сформованості загальнонавчальних та предметних умінь і навичок, рівень володіння учнем наскрізними вміннями й ключовими компетентностями. Зрозуміло, що безпосередньо на уроці не можна оцінити виховного ефекту навчального предмета, сформованість цінностей та особистого ставлення школярів, адже система цінностей, особисте ставлення, поведінкові моделі учня проявляються в реальному житті. Тому завданням учителя є створення оптимальних умов для вільного висловлення і захисту учнем власної думки з будь-яких морально значимих питань/проблем в будь-яких навчальних ситуаціях у навчальній та позаурочній діяльності

Оцінювання має бути відкритим для учнів. Учителеві слід інформувати учнів про очікувані результати, показники (критерії), цілі, стратегії, методи та шкалу оцінювання. Це сприятиме їхній свідомій і сумлінній роботі на уроках та вдома, адже вони знатимуть, чого від них очікує вчитель і як він визначатиме оцінку їхньої роботи

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Базується на положеннях Рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 01 квітня 2022 р за. № 289 та Загальних критеріях оцінювання результатів навчання учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти (додаток №2 до наказу №289)

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне.

Система оцінювання (бальна/рівнева):

В - 10,11,12

Д - 7,8,9

С - 4,5,6

П - 1,2,3

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З ЕТИКИ

При оцінюванні навчальних досягнень з етики враховується:

- рівень оволодіння знаннями про людину та моральні взаємини в суспільстві, основні моральні норми й цінності українського суспільства та людства, правила етикету, правила культури поведінки;

- рівень умінь керуватись у поведінці моральними нормами та цінностями, виявляти дружелюбність, увічливість, повагу й чуйність до інших, толерантність і милосердя;

- рівень оволодіння практичними вміннями та навичками позитивного ставлення й мотивації до застосування моделей поведінки, орієнтованих на моральні цінності українського суспільства та людства в цілому.

Усі види оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюються за критеріями, наведеними в таблиці.

Рівні навчальних досягнень учнів	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень (учениця) називає одне-два етичних поняття, моральних чи етикетних норми
	2	Учень (учениця) називає кілька етичних понять теми, моральних і етикетних норм, правил поведінки; дає моральну оцінку ситуації чи вчинку на рівні «добре»-«погано»
	3	Учень (учениця) двома-трьома простими реченнями пояснює зміст етичного поняття; наводить приклади окремих фактів та явищ із моральної практики; дає власну оцінку окремих фактів та явищ моральної практики (на рівні «добре-погано») й пояснює її одним-двома реченнями
II. Середній	4	Учень (учениця) репродуктивно відтворює (у вигляді 4-6 простих речень) частину матеріалу уроку; дає пояснення етичних понять і термінів уроку; наводить приклади морального та аморального в житті людей; оцінює прості моральні ситуації та пояснює свою оцінку у відповідності до норм моралі; формулює правило поведінки у відповідності до норми моралі чи етикету
	5	Учень (учениця) відтворює основний зміст навчального матеріалу уроку, відповідаючи на запитання учителя; визначає окремі ознаки етичних понять; аналізує ситуацію за запитаннями вчителя, підручника; за допомогою вчителя співвідносить конкретні вчинки з відповідними нормами моралі й етикету та висловлює оцінне судження
	6	Учень (учениця) у цілому самостійно відтворює матеріал теми; характеризує подію, ситуацію, учинок з точки зору моральних критеріїв; правильно вживає етичні поняття й пояснювати їх на прикладах; використовує приклади з історії та літератури, висловлює просте оцінне судження про відповідність чи невідповідність поведінки моральним нормам
III. Достатній	7	Учень (учениця) у цілому послідовно, самостійно відтворює матеріал теми; може виявляти розуміння етичної термінології; пояснює критерії оцінки певних учинків, подій,

		ситуацій, обґрунтовуючи власну думку прикладом
	8	Учень (учениця) самостійно опановує основний навчальний матеріал уроку; аналізує відповідні явища та ситуації, визначаючи ознаки моральної поведінки; моделює прості ситуації морально-етичного змісту та пропонує аргументовані шляхи їх розв'язання
	9	Учень (учениця) самостійно опрацьовує матеріал уроку за підручником; самостійно аналізує етичні феномени та робить власні нескладні висновки; обґрунтовує власні етичні судження й оцінки за допомогою власних прикладів та аргументів; порівнює й узагальнює явища морально-духовного життя суспільства
IV. Високий	10	Учень (учениця) оперує основним навчальним матеріалом, викладаючи його у відповідній формі; моделює морально-етичні ситуації, пропонує шляхи їх розв'язання та пояснює їх; самостійно розв'язує ситуацію морального вибору та пояснює свій вибір, спираючись на етичні категорії; самостійно оцінює моральність явищ, подій, учинків; з незначною допомогою вчителя працює з іншими джерелами інформації етичного змісту (фото, художній текст, усна розповідь)
	11	Учень (учениця) вільно викладає навчальний матеріал в усній та письмовій формі відповідно до завдання; самостійно здобуває нескладну інформацію етичного змісту з інших, крім підручника та розповіді вчителя, джерел; пояснює зміст етичних понять і моральних норм, застосовує їх для аналізу нових ситуацій, зокрема з власного життя; оцінює життєві ситуації, учинки людей і результати їх дій з позицій справедливості
	12	Учень (учениця) послідовно й логічно викладає навчальний матеріал, застосовуючи та пояснюючи етичні поняття й терміни; виявляє творчий підхід у розв'язанні ситуативних завдань, оперуючи набутими знаннями й уміннями; моделює ситуації морально-етичного змісту, проявляючи толерантність; оцінює власну поведінку та поведінку товаришів з позицій моральності та громадянської

		активності
--	--	------------

6 клас

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види навчальної діяльності
<p>I. Вступ</p>	<p>Загальнолюдські цінності як основа етики.</p>	
<p>Тема 1. У світі моральних цінностей (орієнтовно 3 год)</p>		
<p>Базові знання: <i>потреби, свобода, щастя, духовне здоров'я, почуття, емоції, любов, повага, життєва гармонія, справедливість.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● виявляє ризики невідповідності власних потреб і можливостей; ● приймає індивідуальні темпи вікових змін в організмі як вияв норми; ● визначає причини вікових змін в організмі, зокрема в період статевого дозрівання; ● визначає ефективні способи засвоєння навчальної інформації; ● моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● виконує різні ролі в груповій роботі; ● вирізняє ознаки доброчинності 	<p>Потреби людини. Піраміда потреб. Базові потреби.</p> <p>Духовні потреби. Моральні цінності як життєві орієнтири.</p> <p>Духовний світ людини. Свобода як основа моральності. Свобода вибору, дії.</p> <p>Почуття та емоції. Світ почуттів та емоцій. Вияв емоцій та почуттів.</p> <p>Любов і кохання. Що таке любов. Закоханість і кохання. Міжособистісні взаємини.</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>

<p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції і неповаги щодо себе та інших осіб; ● розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності; ● розпізнає приклади поведінки, дружньої до навколишнього середовища 	<p>Гармонія життя. Уміти радіти. Щастя і радість. Внутрішня гармонія. Уміння бути щасливим. Успіх і щастя. Справедливість. Справедливість і несправедливість. Протидія несправедливості. Правда і справедливість.</p>	
<p>Тема 2. Етичні норми в правах дитини (орієнтовно 4 год)</p>		
<p>Базові знання: <i>гідність, повага, права дитини, відповідальність, самостійність, участь, лідерство.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● виявляє ризики невідповідності власних потреб і можливостей; ● приймає індивідуальні темпи вікових змін в організмі як вияв норми; ● визначає причини вікових змін в організмі, зокрема в період статевого дозрівання; ● визначає ефективні способи засвоєння навчальної інформації; ● моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; 	<p>Гідність. Почуття особистої гідності. Особиста гідність і людська гідність. Права дитини і відповідальність. Права дитини, обов'язки і відповідальність у родині, у школі та у суспільстві. Відповідальність особистості за свій вибір та результати й наслідки своїх дій.</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проектна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>

- виконує різні ролі в груповій роботі;
- вирізняє ознаки добродітності

Ставлення:

- розпізнає приклади поведінки, дружньої до навколишнього середовища;
- розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності;
- протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції і неповаги щодо себе та інших осіб

Прийняття рішень.

Мотиви та наслідки рішень. Самостійність у прийнятті рішень.

Право на участь. Етика участі. Моральні принципи діяльності спільнот.

Етичне лідерство.

Лідерство. Моральні якості лідера.

**Тема 3. Мистецтво жити в суспільстві
(орієнтовно 4 год)**

<p>Базові знання: <i>ідеал, світогляд, діяльність із створення цінності для інших осіб, ініціативність, ефективна співпраця, ознаки добродійності, інклюзія, стереотипи й упередження, підтримка осіб з особливими потребами, прийняття відмінностей між людьми, толерантне ставлення до поглядів і переконань, інтересів та потреб інших осіб, спонсорство, меценатство, волонтерство, волонтерський рух в Україні.</i></p> <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ідентифікує причини та наслідки виникнення конфліктів у різних ситуаціях; ● розробляє стратегію подолання булінгу, визначає джерела допомоги жертвам булінгу, звертається по допомогу до інших осіб; ● використовує перевірену інформацію для прийняття рішення щодо вибору повсякденної поведінки на користь здоров'я, безпеки та добробуту; 	<p>Світогляд. Уявлення людини і суспільства про світ. Багатоманіття світоглядів і базові цінності. Патріотизм, любов до України.</p> <p>Сприйняття «іншості». Культурно-національні особливості людей, які живуть в Україні. Близній, але інакший.</p> <p>Сприйняття «інакшості».</p>	<p>Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна</p>
---	---	---

- пояснює вибір власних альтернатив і рішень з огляду на вплив зовнішніх чинників;
- обґрунтовує наслідки вибору альтернативного рішення щодо моделей поведінки, спрямованих на збереження здоров'я, добробуту та безпеки;
- оцінює надійність різних джерел інформації (засоби масової інформації, реклама, соціальні мережі тощо);
- обґрунтовує обмеженість ресурсів (зокрема часу, здоров'я, фінансів);
- визначає відмінності між людьми як ціннісну ознаку індивідуальності;
- виявляє розуміння індивідуальних відмінностей інших осіб;
- вирізняє ознаки добродійності;
- бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби;
- виконує різні ролі в груповій роботі;
- пояснює значення волонтерства

Ставлення:

- толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці і добробуту;

Людина – найвища цінність.

Людяність. Гуманістична мораль: визнання людини найвищою цінністю. Пріоритет прав і свобод людини, рівність і справедливість.

Духовність і релігійність.

Віра і релігія в житті людини. Право на свободу віросповідання.

Повага до релігійних почуттів віруючих.

Поліконфесійність.

Толерантність як умова співжиття української спільноти.

Інклюзія.

Інклюзія як спосіб сприйняття людської різноманітності. Рівноцінність. Подолання бар'єрів та залучення кожного. Етика

- виявляє чуйне ставлення до людей з особливими потребами протидіє проявам тиску, агресії, маніпуляції і неповаги щодо себе та інших осіб

спілкування та допомога людям з інвалідністю.

Стереотипи й упередження. Роль стереотипів у житті суспільства. Види стереотипів. Міфи. Забобони та упередження. Моральні норми як інструмент подолання стереотипів та упереджень.

Благодійність і волонтерство. Доброта і благодійність. Меценатство. Благодійництво сьогодні: спонсорство.

Волонтерство. Моральні аспекти волонтерського руху.

**Тема 4. Бути культурною людиною
(орієнтовно 4 год)**

Базові знання: *культура, розвиток особистості, критичне ставлення до інформації, добробут, сталий розвиток, ресурси, культура споживання, потреби людини та обмеженість ресурсів, екологічні проблеми, повага до живих істот, праця, хобі, сенс життя, саморозвиток.*

Уміння:

- виявляє ризики неналежного поведіння із тваринами (домашні, бездомні, дикі);
- передбачає вплив на власне здоров'я, безпеку, добробут і здоров'я, безпеку, добробут інших осіб неналежного використання цифрових пристроїв;
- прогнозує ризики комунікації у віртуальному середовищі;
- використовує перевірену інформацію для прийняття рішення щодо вибору повсякденної поведінки на користь здоров'я, безпеки та добробуту;
- звертається до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідкам яких не може зарадити власними силами;
- поводить безпечно під час спілкування, зокрема з тваринами;
- організовує власний освітній простір, раціонально розподіляє час;
- використовує допоміжні засоби для навчання, зокрема цифрові пристрої, без шкоди для здоров'я;
- визначає прагнення і потреби у сфері власного особистісного розвитку та навчання;
- самостійно створює та реалізовує короткострокові плани щодо досягнення успіху, зокрема в навчанні, спорті, побуті;

**Культура — міра
людяності в людині.**

Духовна та матеріальна культура.

Культурність.

Людина і природа.

Гармонія співіснування людини і природи як умова майбутнього життя.

Ставлення до природи.

Сталий розвиток.

Екологічні проблеми сучасності.

Відповідальність за все живе на Землі.

Праця в житті людини.

Роль праці в житті людини.

Види праці. Домашня праця. Етика праці.

Дозвілля людини.

Розмаїття людських інтересів. Потреби у відпочинку і можливості їх задовольнити.

Моє хобі. Організація вільного часу.

Навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна, моделювання, інтерактивна, дискусійна

<ul style="list-style-type: none"> ● аналізує взаємозв'язок між потребами людини та обмеженістю ресурсів; ● визначає потребу ощадливого використання ресурсів і повторної переробки вторинної сировини; ● обґрунтовує обмеженість ресурсів (зокрема часу, здоров'я, фінансів); ● розуміє перспективність своєї діяльності для успішного майбутнього; ● визначає цілі власної діяльності і стратегії їх досягнення; ● бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби; ● виконує різні ролі в груповій роботі <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● розпізнає приклади поведінки, дружньої до навколишнього середовища; ● виявляє зацікавлення до тривалої систематичної діяльності (хобі, спорт, мистецтво, навчання тощо) та наполегливість у досягненні мети; ● толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці і добробуту 	<p>Здоров'я людини. Довкілля і здоров'я людини. Особиста гігієна. Фізична культура. Комп'ютерні гаджети, Інтернет і сучасний школяр. Небезпеки віртуального світу. Етика здорового способу життя.</p> <p>Мистецтво самопізнання. Самопізнання. Пошук власної ідентичності. Сенс життя. Ідеал в житті людини.</p> <p>Саморозвиток. Самореалізація. Самооцінка. Планування майбутнього. Саморозвиток.</p>	
---	--	--